

Світлана РАДЗИХ

ЛЮБІТЬ КРАСУ СВОЄЇ МОВИ...

**Конспекти уроків з української мови
та літературного читання**

5–10 класи

*Посібник для вчителів спеціальних загальноосвітніх
навчальних закладів для дітей з особливими
освітніми потребами*

Тернопіль
Навчальна книга — Богдан

Рецензенти:

І.М. Кондирєва, методист української мови та літератури ТОКІППО;

І.Я. Король, вчитель-методист закладу освіти І-ІІІ ступенів
«Тернопільський обласний навчально-реабілітаційний центр»;

З.С. Радецька, вчитель-методист закладу освіти І-ІІІ ступенів «Тернопільський
обласний навчально-реабілітаційний центр»;

Г.М. Зленко, старший вчитель української мови та літератури Тернопільської
загальноосвітньої спеціалізованої школи №29 з поглибленим вивченням іноземних мов.

Радзіх С.Д.

Р15 Любіть красу своєї мови... Конспекти уроків з української мови та літературного читання : 5–10 класи: посібник для вчителів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з особливими освітніми потребами / С.Д. Радзіх. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2015. — 120 с.

ISBN 978-966-10-3954-3

Запропонований посібник допоможе вчителям-словесникам, студентам філологічних факультетів вузів у підготовці та проведенні уроків української мови та літературного читання у спеціальних загальноосвітніх закладах для дітей з особливими освітніми потребами.

**УДК 371.32:811.161.2
ББК 74.268.1 Укр**

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ПЕРЕДМОВА

Вчитель — це перший, а потім і головний світоч в інтелектуальному житті школяра. І він пробуджує в дитині жадобу знань, повагу до науки, культуру освіти. Але для цього вчитель має навчатися постійно.

В.О. Сухомлинський

Одними із основних завдань сучасної масової та спеціальної загальноосвітньої школи є розвиток особистості на основі вивчення рідної мови, створення відповідних умов для досягнення нового рівня знань. Українська мова — це державна мова України, основний засіб спілкування її народу. Як навчальний предмет, вона виконує функції пізнання, слугує об'єктом пізнання, засобу корекції та розвитку особистості, її самовираження.

Спеціальні дослідження, проведені в Україні в останнє десятиріччя, сприяють подоланню стереотипів у розумінні проблем навчання та виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку, переосмисленню концептуальних підходів до компенсації та корекції, соціальної адаптації.

Учні спеціальної школи — це діти з особливими потребами, котрі мають різні розумові та психофізичні вади, відстають у мовному розвитку, у них слабка пам'ять, бідний запас слів, низькі або й зовсім відсутні навички аналізу та синтезу, порівняння, виділення суттєвого і несуттєвого.

Автор посібника ставить своїм завданням допомогти вчителям-словесникам у підготовці та проведенні уроків української мови (5-10 кл.), читання (5-6 кл.) та літературного читання (7-10 кл.) у спеціальній загальноосвітній школі. Поданий матеріал проведення уроків можна використати під час навчання дітей з особливими освітніми проблемами в масовій загальноосвітній школі з інклюзивним (інтегрованим) навчанням. Згідно проекту «Положення про організацію інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх навчальних закладах», діти із ЗПР¹ можуть спільно навчатися із здоровими однолітками в одному класі (інклюзивне навчання), окрім того, можуть перебувати у спеціально організованих класах інтенсивної педагогічної корекції (інтегроване навчання).

У пропонованому виданні взято до уваги три основні принципи навчання української мови:

- функціонального комунікативно-лінгводидактичного;
- українознавчого;
- проблемно-пошукового.

Поданий матеріал зумовлено подвійною природою мови:

- мови як системи знань і вмінь;
- мови в дії — мовленні.

¹ ЗПР — затримка психічного розвитку.

Літературні читання — навчальний предмет, який вивчається в системі інших дисциплін, органічно пов'язаних з ним, передбачених спеціальним навчальним планом для цього типу шкіл.

Метою предмета «Читання» у 5-6 класах, «Літературні читання» у 7-10 класах є: сформувати основи читацької культури у школярів, потребу читати художню літературу, прищепити інтерес до книги як до джерела інформації, навчити сприймати художній твір як явище мистецтва, сприяти розумовому розвитку школярів і корекції його недоліків засобами художньої літератури, формувати особистість учня з обмеженими інтелектуальними можливостями засобами художньої літератури.

Перед учителем-словесником стоїть завдання навчити читанню, зокрема формувати міцну навичку читання, читацьку самостійність, інтереси, виховувати засобами літератури любов до України, її народу, його мови, прилучати до кращих літературних надбань, виробляти вміння працювати з текстами різних жанрів, типів і стилів мовлення, займатися розвитком і корекцією пізнавальних процесів.

У посібнику також враховано концептуальні підходи до навчання літературного читання:

- антропологічний — в центрі уваги — особистість учня, корекція недоліків його розумового розвитку;

- репрезентативний — на кращих літературних художніх зразках демонструються набутки української літератури від давніх часів до сьогодення;

- взаємозв'язку українознавчого й естетичного підходів до вивчення художнього твору в школі;

- збалансованості між доступністю творів учнівському сприйняттю і розумінню та вимогами сучасної літературознавчої науки.

У наш час педагогіка постійно змінюється, вдосконалюється під впливом інноваційних ідей. Але основною формою організації навчальної діяльності все ж таки залишається урок, який стимулює гносеологічну, пізнавальну діяльність. У пропонованому посібнику розроблено саме такі конспекти уроків з української мови (5-10 кл.), читання (5-6 кл.) і літературного читання (7-10 кл.), які відображають інтеграцію інтерактивних технологій.

Учителі-словесники, користуючись посібником, зможуть урізноманітнити, удосконалити методику проведення уроків української мови і літературного читання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах та інтегрованому середовищі в масових загальноосвітніх школах.

Шановні колеги! Бажаю вам творчих успіхів і натхнення у вашій нелегкій праці!

Автор

ТЕМА 1

Додатковий матеріал
до уроку

ТЕКСТ. ПОДІЛ ТЕКСТУ НА АБЗАЦИ

Мета: поглибити знання учнів про текст, його ознаки, будову, мовні засоби тексту; корегувати вміння використовувати засвоєні терміни під час відповідей на уроці; розвивати спостережливість, образне та логічне мислення, увагу; виховувати доброзичливість, милосердя, любов до рідної мови.

Тип уроку. Урок розвитку комунікативних умінь і навичок.

Обладнання: таблиця «Основні ознаки тексту», кольорові олівці.

Епіграф: Із слова починається людина,
Із мови починається мій рід.
Моя ласкава, мамина, єдина —
Бентежна, тополина, калинова,
Не випита, не вибрана до дна —
Це наша українська рідна мова,
Немов бандури вічної струна.

Н. Пій

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Артикуляційна гімнастика.

Посміхнутися, відкрити рот, висунути язик якнайдалі і проводити ним плавні рухи від одного куточка рота до другого. Виконати вправу 10-15 разів.

Вліво-вправо кінчик ходить,
Ніби місця не знаходить.

2. Слово вчителя. (Учитель зачитує епіграф уроку.)

Із слова починається людина,
Із мови починається мій рід.
Моя ласкава, мамина, єдина —
Бентежна, тополина, калинова,
Не випита, не вибрана до дна —
Це наша українська рідна мова,
Немов бандури вічної струна.

Н. Пій

Саме цими словами я хочу розпочати сьогоднішній урок. Адже саме з рідної мови, якою матуся співає маленькій дитинці колискові пісні, починається кожної людини рід.

— Пригадайте, які колискові пісні співала вам мама?

II. Повідомлення теми, мотивація навчальної діяльності.

Учитель. Тема уроку: «Текст. Поділ тексту на абзаци». Сьогодні ми поглибимо знання про текст, його ознаки, будову, мовні засоби тексту; розвинемо спостережливість, образне та логічне мислення, увагу; виховаємо доброзичливість, милосердя, любов до рідної мови.

III. Розвиток пошукової пізнавальної активності у процесі виконання творчих завдань.

1. *Слово вчителя.* Ми вже знайомі з текстом, із стилями мовлення, із засобами зв'язку між складовими частинами.

Стратегія «Кубування» (повторення відомостей про текст, його ознаки, стилі мовлення).

Учитель проводить учнів через процес «кубування», пропонуючи викласти думки усно.)

— Увага! Аналізуємо знання «Чарівного кубика».

— Що ми називаємо текстом? *(Це група речень, об'єднаних між собою темою, головною думкою та граматично.)*

— Тема тексту — це... *(його зміст, те, про що (або про кого) в ньому йдеться).*

— Головна думка тексту — це те, ... *(заради чого його було створено (чого він навчає, до чого закликає, від чого застерігає).*

— Засобами граматичного зв'язку речень у тексті є: ... *(послідовність розташування речень; порядок слів у реченнях; інтонація).*

— Розрізняють такі стилі мовлення ... *(розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий, публіцистичний, церковний (конфесійний)).*

Учитель. Найголовнішою опорою в нашій роботі є відомості про тему й основну думку зв'язного висловлювання, поділ тексту на відносно завершені частини, виділення абзаців, значення початкових і кінцевих елементів у тексті.

Абзац — це період мовлення, тексту, що складається з одного чи кількох речень, пов'язаних між собою за змістом.

Текст ділиться на абзаци відповідно до змісту розповіді, послідовності висвітлення теми. Адже кожний текст висвітлює певну тему.

На письмі для виділення абзацу його пишуть з нового і, як правило, закінчують неповним рядком. Перший рядок абзацу починають з відступу (абзацний відступ).

2. Робота в парах.

Переставити абзаци, щоб вийшов текст. Визначити тему, головну думку тексту.

Як книжка прийшла до людей

1. І от у XIII столітті в Європі навчилися виготовляти папір, схожий на той, яким користуємося й сьогодні.

2. З часом люди навчилися робити книжки з тонкої козячої шкіри. Першу таку книжку зробили в Малій Азії, в стародавньому Пергамі. Через те цей папір називали пергаментом. Та книжки були дуже дорогі.

3. Потім у Африці з'явилися книги з папірису. Писати на них було зручно, але через декілька років вони розсипалися.

4. «Сторінками» найдавніших книжок ставали камені, сокири, щити. Писали по всьому.

5. Згодом почали писати на глиняних табличках, які потім сушили на вогні. Але коли якийсь вчений збирався в дорогу і брав дві-три «книги», йому потрібен був віз.

Відповідь: 4, 5, 1, 2, 3.

3. Колективна робота.

Поділити текст на абзаци, скласти план до тексту. Визначити тему, головну думку тексту.

Любів книгу

Не дуже любив книгу Василько. От одного вечора він ліг спати та й узяв книжку перед сном почитати. А знав, що як книжку читати лежачи, псуються і книжка, і зір. Лежав Василько, читав і задрімав. І сниться Василькові, що він сам книжечка. От бере його, книжечку-Василька, Оленка. Читає і водночас обідає. Борщ із ложки капає на Василька-книжечку. А потім узяв Василька-книжечку Мишко й Володя. Почали на ньому різні дурниці писати: «Читав Вова», «Сашко — дурень». Далі ще гірше! Оленка почала Василька-книжку ножицями різати, малюнки вирізати. Тільки-но Оленка ножиці забрала, як хтось гарячу праску поставив на Василька-книжку. Горить Василько-книжка, дим з нього йде! Пече йому! Уже Василько-книжка не книжка, а шмаття, в яке Оленка загорнула сніданок. Так гірко та боляче Василькові, що він прокинувся. А прокинувшись, гасло про книжку склав: «Бережи книжку — це твій друг!» І ніколи вже не псує Василько книг та товаришів соромить, коли хтось із них не береже книжку.

(За О. Вишнею)

Орієнтовний план.

1. Василькове ставлення до книжки.
2. Страшний сон.
3. Гасло Василька.
4. Нове ставлення до книги.

4. Бесіда.

- Як прийшли до Василька любов і шанобливе ставлення до книги?
- Чому слід шанувати книгу?
- Розкажіть, як ви ставитесь до книги.
- Складіть своє гасло, що заклиало б любити й цінувати книгу.

IV. Підсумок уроку.

1. Хвилинка-питайлинка.

- Що нового ви дізналися?
- Як можна поділити текст?
- Що складає абзац?
- Як зв'язані між собою абзаци?
- Як пишеться кожний новий абзац?
- Чи сподобався вам урок?

2. Гра кольорів.

За допомогою кольорових олівців відобразіть в зошиті свій настрій.
Оцінювання навчальних досягнень учнів на уроці.

V. Домашнє завдання.

Скласти усну розповідь на тему «Моя улюблена книжка».

Додатковий матеріал
до уроку

ЗАГАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ ПРО ІМЕННИК

Мета: навчити знаходити іменники серед інших частин мови у реченні, наводити приклади; збагачувати словник іменниковою лексикою та адекватно використовувати її в усному і писемному мовленні; уточнювати уміння виконувати практичні завдання за словесною інструкцією учителя; корегувати вміння давати логічні, повні відповіді на запитання учителя; виховувати охайність, відповідальність.

Тип уроку. Урок поглиблення нового матеріалу.

Обладнання: підручник (Плешканівська Г.М. Українська мова: підруч. для 5 кл. допом. шк. — К.: Богдана, 2007. — 200 с.), роздавальні картки.

Епіграф: Прийняла я дарунок від нені — то мова,
Тому скарбу ніколи не скласти ціни,
Моє серце осява барвінково,
Будьте вдячні матусі, і дочки, й сини!

Л. Забаишта

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Визначення емоційної готовності учнів до уроку.

«Букет весняних квітів».

— Перед вами на столі — букет весняних квітів. Передаючи вазу один одному, візьміть по квіточці та напишіть побажання своїм друзям-однокласникам, уживаючи слова ввічливості.

II. Повідомлення теми, мети уроку.

Учитель. Діти, сьогодні на уроці навчимося знаходити іменники серед інших частин мови у реченні, наводити приклади; збагатимо словник іменниковою лексикою; уточнимо уміння виконувати практичні завдання за словесною інструкцією учителя; виховуватимемо охайність, відповідальність.

Учні записують тему уроку в зошити.

III. Поглиблення і засвоєння нових знань.

1. Лінгвістичне спостереження.

- Прочитати текст, дотримуючись правильної інтонації. Визначити тип і стиль мовлення. Вказати головну думку.
- Пояснити значення вислову «весна йде».
- Виписати виділені слова. Усно поставити до них питання.

Весна йде

Весна йде. Скресла **крига**, потанув **сніг**. Із-за стріх закрапало, а з гір **струмочки** покотилися. **Сонечко** гріє з-за весняних хмарок. **Вітрець** дрімливий та теплий якийсь пашисть. Вже **веснянки** заспівали. Йдуть **дівчата** слободою й співають.

Весна йде та йде. Ось вже і **небо** голубе та чисте, і **вода** голуба, прозора. Сонечко блищить й горить. Увечері десь тьохнув **соловейко** на клені. Кує **зозуля** на високій березі. Гуде **бджола**, мигтять білі **метелики** понад молоденькою травичкою.

А ввечері ледве сяють місяцеві роги. Тихо усе. Тільки чути, як **млин** меле та **вода** в береги плескає.

За Марком Вовчком

2. Коментар учителя.

Ці слова належать до частини мови іменник.

Іменником називається частина мови, що означає назви предметів і відповідає на питання *хто?* або *що?* Наприклад: учень і учениця (*хто?*), зошит і ручка (*що?*).

Іменник — неначе велика-велика ріка, яка гордо несе свої води до моря й океану. А десь далеко і поруч струмують річки набагато менші. Вони зачудовано прислухаються до гомону — розмови іменникової ріки. Як навесні розливаються, шукають простору і грізно мчать наввипередки ріки, посилені повінню, так і іменник величнїє та веснїє від повені словотвору. Вічне оновлення його сили й природи.

3. Робота з підручником. Завдання 313, с. 120.

Прочитати вірш. Виписати іменники. Поставити до них питання.

4. Поетична хвилинка.

Ми вчимо частини мови.
Всі їх треба добре знати,
Щоб здобути знань основи,
І щоб грамотно писати.
Перша з них — іменник, друже,
Всі його в нас люблять дуже,
Бо все-все він називає —
Від землі до короваї.
Мама, мир і Україна,
Сонце, небо, світ, людина,
Звуки, букви, слово, мова —
Все частина ця чудова!
Хто? Сестричка, ненька, батько,
Пташка, білочка, зайчатко.
Що? Земля, ріка, діброва,
Книжка, зошит, ручка, школа...
Вивчи цю частину мови.

Л. Швед

5. Робота з підручником. Вправа 314, с. 120.

Виписати виділені слова. Поставити до них питання. Визначити, яка це частина мови.

6. Робота з підручником. Вправа №315, с. 120.

Дібрати і записати по п'ять іменників, які відповідають на питання *хто?* або *що?*

7. Гра «Хто більше побачить і назве?».

Визначити предмет за назвами його складових частин.

Хід гри: спочатку вчитель називає складові частини того чи іншого предмета, а учні повинні визначити і назвати предмет. Потім вчитель розкладає картки із зображенням цих та інших предметів, пропонує розглянути їх і назвати основні частини. Робота проводиться колективно. Слова проговорюються хором та індивідуально. Маловідомі слова повторюють кілька разів.

Корінь, стовбур, гілки, сучки, кора, листя, бруньки — **дерево**.

Дно, стінки, кришка, ручки — **каструля**.

Кузов, кабіна, мотор, кермо, дверцята, колеса, фара, педалі — **вантажна машина**.

Широка дошка, шухляди, ніжки — **стіл**.

Дах, стіни, поверх, горище, під'їзд, фундамент — **будинок**.

7. Робота біля дошки.

Записати слова, що означають почуття людей. Поставити до них питання. Запам'ятати їх. Скласти з одним із слів речення. Підкреслити граматичну основу.

Радість, горе, смуток, біль, жаль, злість.

8. Гра «Шосте зайве».

З кожної групи іменників вилучити зайвий (за змістом). Дібрати загальну назву до кожної групи слів. Записати групи слів. Поставити питання до іменників.

1. Дощ, туман, вітер, злива, *автобус*, сніг — (*явища природи*).

2. Лисиця, вовк, ведмідь, *шпак*, собака, корова — (*тварини*).

3. Карась, щука, сом, *кінь*, окунь, лин — (*риби*).

4. Тролейбус, автобус, *стілець*, поїзд, літак, теплохід — (*транспорт*).

5. Рука, *пензлик*, голова, шия, ніс, нога — (*частини тіла*).

6. Хлопець, дівчина, жінка, чоловік, тітка, *курка* — (*люди*).

IV. Підсумок уроку.

1. Гра «Знайди закодоване слово».

Уважно подивитись на картку і прочитати закодоване слово.

Щ Ж Е Н І М Е Н Н И К Ю Ф

Довідка: іменник.

2. Рефлексивно-оцінювальний етап («Незакінчене речення»).

— Тепер я знаю, що іменник — це

— Іменники відповідають на питання

— Найцікавішим на уроці було

V. Домашнє завдання.

— Опрацювати теоретичний матеріал (*підручник, с.119*).

— Виконати вправу 318, с.121.

ІМЕННИКИ, ЩО ОЗНАЧАЮТЬ НАЗВИ ІСТОТ ТА НЕІСТОТ

Додатковий матеріал
до уроку

Мета: ознайомити учнів з іменниками, що означають назви істот та неістот; корегувати вміння дотримуватися правильного вживання іменників у мовленні, помічати і намагатися виправити помилки, ефективно використовувати надану допомогу; розвивати логічне та образне мислення, пам'ять, увагу; виховувати любов до рідної мови.

Тип уроку. Урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: підручник (*Плешканівська Г.М. Українська мова: підруч. для 5 кл. допом. шк.. — К.: Богдана, 2007. — 200 с.*), таблиця «Іменники, що означають назви істот та неістот», роздавальні картки, м'яка іграшка.

Епіграф:

Щоб мова повністю відкрилася, треба бути залюбленим в неї.

Отоді з'явиться захоплення рідною мовою, в усій красі вона заграє.

О. Гончар

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація та корекція опорних знань.

1. Індивідуальні завдання.

Картка №1.

Виписати з поданих слів іменники. Указати, як їх відрізнити від інших частин мови.

Корисний, країна, вчитель, радіти, радість, радісний, дівчина, будувати, будинок, ліс, життя, холод, холодний, летить, літак, синій.

Картка №2.

Прочитати текст, дотримуючись правильної інтонації. Виписати іменники. Поставити до них питання.

Рушник

Вишивала я рушник
власними руками,
гаптувала залюбки
всіма кольорами.

Мов жива, на полотні —
калинова гілка,
під мережкою внизу —
книжка і сопілка.

В. Лучук

2. Перевірка та оцінювання домашнього завдання.

III. Повідомлення теми, мети уроку.

Учитель. На уроці ознайомимося з іменниками, що означають назви істот та неістот; навчимося дотримуватися правильного вживання іменників у мовленні, помічати і намагатися виправити помилки, ефективно використовувати надану допомогу; розвиватимемо логічне та образне мислення, пам'ять, увагу; виховуватимемо любов до рідної мови.

Учні записують тему уроку в зошити.

IV. Сприймання та засвоєння нових знань.

1. Опрацювання мовного матеріалу.

- Прочитати текст. Визначити тему, головну думку.
- Виписати виділені іменники в два стовпчики: в перший — ті, що відповідають на питання *хто?*, в другий — на питання *що?*

Батьківщина

Он повзе **мурашка**,
Ось хлюпоче **річка**.
Не зривай **ромашку**,
Не топчи **травичку**.
В зелені **діброва**,
В китицях **ліщина**.
Глянь, яка чудова
Наша Україна.
Журавлі над лугом
Крилять рідним клином.
Будь природі другом,
Будь природі сином.

А. Камінчук

2. Пояснення учителя.

Іменники означають назви істот і назви неістот. Іменники, що означають назви істот, відповідають на питання *хто?*, іменники, що означають назви неістот, — на питання *що?*

3. Колективне опрацювання таблиці.

Іменники, що означають назви істот і неістот	
Іменники, що означають назви істот, відповідають на питання <i>хто?</i> істоти <i>хто?</i>	Іменники, що означають назви неістот, відповідають на питання <i>що?</i> неістоти <i>що?</i>
- назви людей і тварин: <i>жінка, чоловік, хлопець, шпак, вовк, корова, ягня, гуска, курка;</i> - міфологічні істоти: <i>мавка, лісовик, русалка, водяник, упир, чорт, полісун, скарбник, потерчата, домовик, перелесник.</i>	- назви речей: <i>зошит, парта, стілець, шапочка, сорочка, ложка;</i> - назви рослин: <i>пшениця, картопля, вишня, ялина, чорнобривці;</i> - явища природи, пори року: <i>дощ, вітер, мороз, літо, осінь;</i> - почуття людей: <i>смуток, радість, біль, ненависть;</i> - суспільні явища, події: <i>демон- страція, маніфестація, мітинг, пов- стання, свято.</i>

3. Робота з підручником. Вправа 328, с.125.

Виписати із поданих слів іменники, що відповідають на питання *хто?*

4. Гра «Добери слово».

Дібрати і записати іменники, які відповідають на питання *хто?* або *що?*

Назви живих предметів (*хто?*):

кінь, лисиця ...

Назви неживих предметів (*що?*):

річка, чобітки ...

5. Робота з підручником. Вправа 331, с.126.

Дібрати за змістом іменники. Поставити до них питання.

6. «Рухлива відпочиваночка».

Всі навшпиньки підніміться,
струнко підтягніться!
Руки вгору, в боки, вниз!
Сюди-туди оберніться –
все навколо обдивіться.
Потанцюйте лише трішки,
повизбируйте горішки.
Три разочки всі присядьте
І на місце знову сядьте.

7. Гра «Відгадай загадку».

Записати відгадки, поставити до них питання.

1. Летів птах через дах, сів на воротах у червоних чоботях. 2. Хмаркою у небі мчить, летється, плине і біжить. На ставку в зимову пору може стати склом прозорим. 3. Попід дах серед зими всілись білі кажани. І донизу головою продрімали до весни. 4. Мов зелений їжачок, має безліч голочок. Поспішає до оселі в новорічні дні веселі. 5. Тут і там вона літає, і на хвіст плітки збирає. Що довідається, — все вмить по лісу рознесе. 6. Пошкребуся тут і там, кішці спокою не дам. Зледачіли б кішки без малої . . . 7. Дерев'яний та довгенький, хвостик в нього є маленький. Як у фарби хвіст мочає — все довкола розцвітає. 8. В розмальованій хустині, солоденька всередині. Коли нею почастують, діти тішаться, ласують. 9. Швидко ласти одягнула і до річечки чкурнула. Покупалась, стрепенулась, і сухою повернулась.

Довідка: лелека, вода, бурульки, ялинка, сорока, мишки, пензлик, цукерка, качка.

8. Гра «Обернені слова» (робота з роздавальними картками).

Прочитати і записати слова в прямому і зворотному порядку, пояснити їх значення. Дібрати до них спільнокореневі слова, визначити корінь, указати, які з них істоти, які неістоти.

Сир — ..., тік — ..., мир — ..., бузок — ...

9. Вибірково-розподільний диктант.

Виписати іменники у два стовпчики: у перший — ті, що означають назви істот, у другий — ті, що означають назви неістот.

Трава, книга, чоловік, дівчина, собака, бур'ян, сніг, голуб, радість, барвінок, коза, горобець, годинник, ластівка, мавка, Нептун, ожина, карась, око, кошик, мікроби, цибуля, школяр.

V. Підсумок уроку.

1. Гра «Жонглери».

Перекидаючи м'яку іграшку, учні називають слова-іменник, визначають, які з них істоти, а які — неістоти.

2. Рефлексія.

— Що нового дізналися на уроці?

— Що не вдалося досягнути?

— Наскільки глибоко ми вправилися з поставленим завданням?

VI. Домашнє завдання.

— Вивчити правила (підручник, с. 125).

— Творче завдання: написати твір-опис «Наша класна кімната».

Уживаючи іменники, що називають назви істот та неістот.

ТВІР-РОЗДУМ З ЕЛЕМЕНТАМИ ОПИСУ У ХУДОЖНЬОМУ СТИЛІ «КВІТИ — ДУША ЗЕМЛІ»

Мета: на основі здобутих знань про текст, типи мовлення та стилі мовлення формувати в учнів вміння збирати і систематизувати матеріал до складання твору; корегувати вміння школярів виправляти недоліки у своєму і чужому мовленні; розвивати творчі здібності учнів, спостережливість, логічне та образне мислення, вміння створювати емоційний стан на уроці; виховувати любов та бережливе ставлення до природи, почуття прекрасного.

Тип уроку. Урок розвитку комунікативних умінь і навичок.

Обладнання: квіти-символи України: чорнобривці, волошки, маки, мальви, ромашки.

Епіграф: Квіти, квіти... Чарівні квіти,
Кольорові, великі й малі...
Ви умієте душу зігріти,
Бо й самі ви — душа землі.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Повідомлення теми, мотивація навчальної діяльності.

Колективне читання епіграфа уроку.

Учитель. Як ви вже здогадалися, сьогодні на уроці ми будемо говорити про квіти. Тема уроку — «Письмовий твір-роздум з елементами опису у художньому стилі “Квіти — душа землі”». На основі здобутих знань про текст, типи мовлення та стилі мовлення формуватимемо вміння збирати і систематизувати матеріал до складання твору; розвинемо творчі здібності учнів, спостережливість, логічне та образне мислення, вміння створювати емоційний стан на уроці; виховаємо любов та бережливе ставлення до природи, почуття прекрасного.

(Запис учнями теми уроку в зошити.)

III. Артикуляційна гімнастика.

1. Гра «Що робить квітка?»

— Що може робити квітка? *(Рости, цвісти, пахнути.)*

— Що можна робити з квітами? *(Саджати, доглядати, збирати, нюхати.)*

2. Гра «Назви пестливо».

Стебло — (стеблинка);

корінь — (корінчик);

квітка — (квіточка);

пелюстка — (пелюсточка);

листок — (листочок);

барвінок — (барвіночок);

мальва — (мальвочка);

ромашка — (ромашечка);

волошка — (волошечка);

чорнобривці — (чорнобривоньки).

IV. Ознайомлення з основними вимогами щодо написання твору-роздуму з елементами опису в художньому стилі.

1. Бесіда:

— Які типи мовлення ми використовуємо при написанні письмових робіт (розповідь, опис, роздум, оцінка предмета або явища).

— За допомогою таблиці «Типи мовлення» розкажіть про особливості кожного з них.

Типи мовлення	
Розповідь	Що відбулося?
Опис	Який? Яка? Яке? Які?
Роздум	Чому?
Оцінка предмета або явища	Який? Яка? Яке? Які?

— Які стилі мовлення ми вивчали? (Розмовний, науковий, художній, офіційно-діловий, публіцистичний, церковний (конфесійний).)

— Чому необхідно враховувати особливості того чи іншого стилю під час написання того чи іншого твору?

2. Слово учителя. Сьогодні ми доведемо, що квіти — не тільки прикрашають наше життя, а й є нашим багатством. Вони наше фізичне й духовне здоров'я. А ще квіти потребують від нас постійного піклування, догляду.

У твір-роздум ми з вами введемо елементи опису улюбленої квітки, її зовнішні ознаки, а саме: колір, структуру, запах, будову.

Зверніть увагу на таку тезу: «Ви умієте душу зігріти,

Бо й самі ви — душа землі».

І дійсно це так. Квіти — допомагають людині зігріти душу, відчуті запах, тепло рідної землі. Адже людина повинна постійно піклуватися про природу.

Ми прийшли на цю Землю, щоб жити, працювати, розвиватися, творити. Але ніколи не забуваймо про те, що кожен з нас — невід'ємна частина матінки-природи. Без неї ми ніщо, бо обійтися ніхто з нас не може ані без води, ані без повітря, ані без Сонця, ані без її щедрот, які вона нам дарує.

Найбільшу насолоду, радість, любов до рідного краю, до життя викликає спілкування з природою. Найщасливіша людина та, яка може почути спів дзвінкоголосих пташок, шепіт блакитної води, побачити зелені діброви, відчуті запах квітів.

Квіти, як і люди, тягнуться до сонця. Вони кожного дня разом з ранковою зорею посилають нам, людям, своє благословення.

Квіти з нами завжди: і в свято, і в будні. Вони споконвіків супроводжують людей, допомагають їм в усьому: в радості, горі, журбі, недузі.

Квіти оповиті легендами.

Народна легенда про волошки

Покохала дівчина юнака із синіми очима, та забрали хлопця до війська. Там він потрапив на війну. А дівчина все його виглядала та плакала на місці їхнього прощання. Якось вона побачила паростки, які невдовзі розквітли синьо-синьо, ніби промовляли: «Це — я, повернувся до тебе волошками». Відтоді дівчина стала з нетерпінням чекати літа. А тільки-но наливалися колоски, як бігла вона у поле, щоб помилуватися очима коханого, які синіли серед ланів.

Довго вважалося, що волошки — це бур'ян, який засмічує посіви зернових культур, переважно озимих. Але народні цілителі довели лікувальну силу волошки. І тепер напарами-настоянками з них лікують хвороби нирок і сечового міхура. Волошки мають протисудомні і жовчогінні властивості. Лише треба вміти правильно їх приготувати чи настояти.

А дівчата, виплітаючи віночки на Івана Купала, неодмінно вплітають поміж квіти й волошки, як частину синяви неба, як символ вірності.

3. Слово учням (презентація улюблених квітів учнями).

4. Конкурс «Хто швидше відгадає загадку?».

Лист зелений не пропав,
а під снігом задрімав,
щоб у синю сукенчину
одягнуть весняну днину. (Барвінок.)

Дуже скромна і тендітна,
серед квітів непримітна.
Та якщо в руці пом'яти,
то умить впізнаєш ... (м'яту).

Фіолетові фіранки
у світлиці та на ганку.
Фіолетові малята
весну люблять зустрічати. (Фіалки.)

Наче сонце, серединка.
Пелюстків біла хустинка.
Знає бджілка і мурашка,
звуть цю квіточку... (ромашка).

Квітень жовту фарбу взяв,
моріжок розмалював,
і з-під пензлика розквітли,
наче сонце, диво-квіти. (Кульбаба.)

Що за диво-дивина
В житі квітка є одна?
Пала, мов ліхтарик,
червоний кептарик. (Мак.)

V. Творча лабораторія.

Робота в групах. Учням роздаються вирізані з паперу квіти.

Група №1.

До опорного слова «квітка» дібрати і записати на пелюстках квітки якнайбільше слів, які відповідали б на питання: *які?*

Група №2.

Підібрати і записати на пелюстках квітки слова, що відповідають на питання: *що робить?*

Колективна робота над складанням твору-роздуму з елементами опису на тему: «Квіти — душа землі».

Учні зачитують записані слова, словосполучення. Будують з них речення. Речення складають відповідно до вимог тексту.

Методичний коментар: учитель постійно допомагає учням з нижчим рівнем інтелекту.

VI. Підсумок уроку.

1. Рефлексія.

- На які роздуми спонукає вас цей урок?
- Які почуття і настрої викликала робота на уроці?
- Чи вміють люди розуміти, берегти природу рідного краю?
- Що потрібно зробити, що люди не нищили природу?

2. Поетична хвилинка.

Українські квіти

Вийшли зрання на гуляння
Українські діти,
Їх стрічали і вітали
Українські квіти.
Ось волошки, сонні трошки,
Синім шовком шиті,
Ясноокі, чисто вмиті,
Розбрелись по житі,
Ось рожева конюшина,
А на ній комашина,
Що, не дивлячись на ранок,
Їсть солодке на сніданок.
На горбочку мак,
В шапці, як козак.
Він яскравий, мов вогонь!
А бундючий — Бог боронь!

Вміє задаватись так,
Як будяк!
Там росте холодна м'ята
(Добре пахне, як пом'ята),
Там шовкова трава
Щось шепоче, мов жива.
А з травички — ніжні личка:
То вже Братик і Сестричка
У тих самих кольорах,
Що на наших прапорах.
Розбрелись по полю діти —
Більші, менші і малі —
Молоді яскраві квіти
Української землі.

Ганна Черінь

3. Оцінювання навчальних досягнень учнів.

VII. Домашнє завдання.

Записати в зошити назви польових квітів.

**ПРИКМЕТНИК.
РОЛЬ ПРИКМЕТНИКІВ У МОВЛЕННІ**

Мета: ознайомити учнів із загальним значенням прикметників, навчати розуміти і пояснювати роль прикметників у мовленні; розвивати мисленнєві дії на основі роботи зі зразками виконання завдання; корегувати вживання прикметників у власному мовленні; виховувати пошану до рідного слова.

Тип уроку. Урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: підручник (Турчинська В.Є. Українська мова: підруч. для 6 кл. допом. шк. — 3-тє вид., перероб. — К.: Освіта, 1996. — 190 с.), роздавальні картки.

Епіграф: Батьківщина — це твоє рідне слово.
Любов до батьківщини неможлива без
любові до рідного слова.

В. Сухомлинський

Хід уроку**I. Організаційний момент.**

1. З'ясування емоційної готовності учнів до уроку.

Учитель зачитує епіграф уроку. Учні пояснюють значення цих слів.

II. Повідомлення теми, мети уроку.

На уроці ми ознайомимося із загальним значенням прикметників, навчимося розуміти і пояснювати роль прикметників у мовленні; коректувати і розвивати мисленнєві дії на основі роботи зі зразками виконання завдання; корегувати і збагачувати мовлення прикметниками; вивчаємо пошану до рідного слова.

Учні записують тему уроку в зошити.

Тема ця хоч не проста, та для нас цікава,

Будуть в ній нові слова. Буде і забава.

І в скарбничку мовну цю, поки вивчимо тему,

Мовних скарбів пребагато ми з вами зберемо.

Будуть в ній нові знання й уміння, правила й завдання,

Думки вашої творіння і оповідання,

І пісні й загадки ваші, й власна казка.

Тему нашого уроку запишіть, будь ласка.

Л. Забаишта

III. Вивчення і закріплення нового матеріалу.

1. Лінгвістичне спостереження.

Прочитати текст, дотримуючись правильної інтонації. Визначити тип і стиль мовлення.

Указати іменники разом із словами, що вказують на їх ознаку.

У лісі взимку

Тихо в лісі, тільки поскрипує веселий морозець. Тварини лісові не бояться снігу і морозу. Одяглися в тепле хутро звірятка, в густий пушок пташки і шукають собі їжу.

Під дуплом старого дуба миша собі ще влітку нірку вирила, наносила тоненьких травинок і моху. Вилізла з нори, озирнулася навкруги. Тихо, очі сліпить білий сніжок.

О. Копиленко

2. Пояснення учителя.

Слова, які означають назву ознаки предмета, називаються прикметниками.

Прикметники відповідають на питання *який? яка? яке? які? чий? чия? чиє? чий? Наприклад: сад (який?) яблуневий, дорога (яка?) широка, озеро (яке?) глибоке, Михайликів (чий?) зошит, Оленчина (чия?) стрічка, батьківське (чиє?) слово, материні (чий?) руки.*

Прикметники роблять нашу мову багатшою, точнішою, виразнішою.

3. Поетична хвилинка.

Що прикметник означає?

Він прикмети називає.

Розуміється на всьому:

на великому й малому,

який смак в кого буває,

за кольором упізнає,

і за розміром, і віком,

яким стане чоловіком.

Почуття він розпізнає,

про характер думку має,

про красу та про вроду,

про навколишню природу,

і про місяць, і про сонце,

ще й загляне у віконце.

Всі ознаки добре знає,

слово точне добирає –

їх багато дуже має.

Коли хтось про щось питає,

тут же він відповідає:

— Яка мама? — Добра, щира,

і привітна, співчутлива...

— Який тато? — Сильний, мужній,

гарний, чуйний, дужий...

Всіх ознак не перелічиш.

Перевір, якщо захочеш.

4. Робота з підручником. Вправа 232, с. 66.

Списати. У дужках до прикметників поставити питання.

5. Логопедична розминка.

Скоромовка-чистомовка

Ходить хуга-завірюха,

Холодом хапа за вуха.

Хизувалась хуртовина:

— Пухова моя перина.

А хурделиця хатину
Загорнула у хустину.
Леся Вознюк

6. Робота з підручником. Вправа 233, с. 66.

Прочитати речення, правильно їх інтонуючи. Від іменників поставити питання до прикметників.

7. Гра «Сніжинки».

На парті в кожного учня лежить сніжинка. На ній написано ознаки прикметників. За зразком дописати до іменників слова, що відповідають на питання *який? яка? яке?* і називають ознаки.

За розміром

дорога — широка

будинок —

стілець —

двері — ...

За матеріалом

плаття — ляне

виделка — ...

табуретка — ...

м'яч — ...

За кольором

сніг — білий

помідор — ...

небо — ...

заєць — ...

За смаком

цукор — солодкий

лимон — ...

цукерка — ...

сіль — ...

За якістю

учень — охайний

дівчинка — ...

лисиця — ...

кіт — ...

За формою

тарілка — кругла

огірок — ...

ящик — ...

стіл —

8. Гра «Хто швидше?».

За словами, що означають ознаки, відгадати назви тварин. Вчитель називає ознаки диких тварин. Учні називають їх, показують їх на малюнках, а потім колективно складають речення і хором повторюють його, дотримуючись правильної інтонації.

— Руда, лукава, хитра, хижа (*лисиця*).

— Великий, хижий, товстоногий, коричневий (*ведмідь*).

— Сірий, хижий, злий, зажерливий (*вовк*).

— Довговухий, куцохвостий, спритний, невеликий, полохливий (*заєць*).

9. «Творче моделювання» (робота в групах).

Перша група учнів називає слова-іменники, друга — добирає до них прикметники.

IV. Підсумок уроку.

1. Гра «Доповни речення».

Доповнити і записати прислів'я словами, що підходять за змістом.

1. На ... землі ... хліб родить. 2. ... гори мають ... доли. 3. Чим ... ніч, тим ... зорі. 4. Не виливай ... воду, бо ... не знайдеш. 5. В ... соломі спить, ще й шелестить. 6. Біля ... матінки добре дитятку. (*Народна мудрість.*)

Довідка: чорній, білий; високі, глибокі; темніша, ясніші; каламутну, чисту; чужій, рідної.

2. Оцінювання й мотивація навчальних досягнень.

V. Домашнє завдання.

— Вивчити правила (підручник, с. 66-67).

— Виконати вправу 233, с. 67.

ГРАМАТИЧНА ОСНОВА РЕЧЕННЯ — ПІДМЕТ І ПРИСУДОК

Додатковий матеріал
до уроку

Мета: закріпити знання учнів про просте речення; навчити визначати граматичну основу — підмет і присудок, наводити приклади; корегувати вміння використовувати засвоєні правила під час виконання завдань; розвивати сприймання, мислення, пам'ять на основі роботи над реченням; виховувати любов і пошану до української мови, прагнення розмовляти літературною мовою.

Тип уроку. Урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: підручник (Турчинська В.Є. Українська мова: підруч. для 6 кл. допом. шк. — 3-тє вид., перероб. — К.: Освіта, 1996. — 190 с.), роздавальні картки.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація та корекція опорних знань.

1. Робота в групах.

Прочитати і подумати, де початок і кінець кожного речення. Переписати, поставивши, де треба крапки.

Писанка — це розмальоване символічними знаками яйце здавна вона була символом весняного пробудження природи з приходом до нас християнства писанка стала часткою великодніх обрядів їх разом з великодньою паскою освячують у церкві

2. «Незакінчене речення».

— Смислове і граматичне об'єднання двох або більше слів, що повніше називає предмети, дії, ознаки, ніж окреме слово, називається ... (словосполученням).

— Слова у словосполученні пов'язані за ... (змістом і граматично).

— Слово чи група слів, що передають повідомлення, запитання або пораду, прохання, наказ називається ... (реченням).

III. Повідомлення теми, мети уроку.

Тема уроку — «Граматична основа речення — підмет і присудок».

На уроці закріпимо знання про просте речення; навчимося визначати граматичну основу — підмет і присудок, наводити приклади; розвиватимемо і коригуватимемо сприймання, мислення, пам'ять на основі роботи над реченням; виховуватимемо любов і пошану до української мови, прагнення розмовляти літературною мовою.

Учні записують тему уроку в зошити.

Тема ця хоч не проста, та для нас цікава,

Будуть в ній нові слова. Буде і забава.

І в скарбничку мовну цю, поки вивчим тему,

Мовних скарбів пребагато ми з вами зберемо.

Будуть в ній нові знання й уміння, правила й завдання,

Думки вашої творіння і оповідання,

І пісні й загадки ваші, й власна казка.

Тему нашого уроку запишіть, будь ласка.

Л. Забаишта

IV. Сприймання та засвоєння нових знань.

1. Лінгвістичне спостереження.

Прочитати і відгадати загадку. Переписати. Полічити, скільки тут речень. Про що в них розповідається?

Хтось на біле полотно
Чорне висипав пшоно.
Як зумієш позбирати,
зможеш книжку прочитати.
(Букви)

2. Пояснення учителя.

Усі слова в реченні пов'язані за змістом і граматично. Речення має граматичну основу.

Граматична основа речення — це головні члени речення. Граматична основа має найважливіше значення для вираження думки.

Головні члени речення — підмет і присудок.

Підмет означає предмет, про який говориться в реченні. Підмет відповідає на питання *хто?* або *що?* Присудок означає те, що говориться про підмет. Присудок відповідає на питання *що робити?* Наприклад: Пахнуть свіжістю поля (з газети).

3. Робота з підручником. Вправа 438, с. 122.

Переписати речення. Замість крапок поставити до підметів питання *хто?* або *що?*

Підкреслити підмети однією лінією. Пригадати, що називається підметом.

4. «Рухлива відпочиваночка».

Поглянь вліво,
поглянь вправо,
і навшпиньки потягнися,
до підлоги нахилися:
щось там треба позбирати
і на парти поскладати.
Тепер легко потупцюй,
сідай тихо й знов працюй!

5. Робота з підручником. Вправа 441, с. 122.

Переписати речення. Підкреслити присудки, поставити до них питання.

6. Творче моделювання.

Скласти і записати речення з поданими іменниками-підметами.

Учитель ... (що робить?).

Учень ... (що робить?).

Пшениця ... (що робить?).

Автобус ... (що робить?).

Дош ... (що робить?).

Індик ... (що робить?).

7. Колективна робота.

З поданих слів скласти речення і записати їх. Підкреслити підмети і присудки.

1. Годує, Батьківщина, тебе, хлібом.

2. Галявині, на, ростуть, запашні, лісовій, конвалії.

3. В, листяному, лісі, найсвітліше, буває, весни, ранньої.

- 4. Пишаємося, своїм, ми, краєм, рідним.
- 5. Купили, цікавих, для, бібліотеки, ми, шкільної, книжок.

V. Підсумок уроку.

- 1. *Рефлексія.*
 - Про що я дізнався (дізналася) на уроці?
 - Навіщо мені потрібні ці знання?
 - Як вони пов’язані з тими, які отримав (отримала) раніше?
- 2. *Оцінювання й мотивація навчальних досягнень учнів.*

VI. Домашнє завдання.

- Виконати вправу 443 (підручник, с. 123).

УСНИЙ ДОКЛАДНИЙ ПЕРЕКАЗ ТЕКСТУ- РОЗПОВІДІ З ЕЛЕМЕНТАМИ ОПИСУ

Мета: допомогти учням навчитися переказувати текст-розповідь з елементами опису, словами передавати красу природи, її розмаїття кольорової гама; корегувати здатність виправляти недоліки у власному мовленні; розвивати комунікативні навички та уміння, спостережливість, вміння висловлювати свої почуття через почуте художнє слово; виховувати любов до природи, дружні взаємовідносини.

Тип уроку. Урок розвитку комунікативних навичок і вмінь.

Обладнання: оповідання А. Волкова «Перший подих осені», аудіозапис А. Вівальді «Осінь» («Пори року»), картина Ісаака Левітана «Золота осінь», малюнки учнів та ілюстрації (пейзажі), кольорові олівці, аркуші, опорна схема «Вимоги до мовлення».

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Слово вчителя.

Нумо, діти, до роботи!
Для навчання час настав.
Наберімося охоти
До корисних, добрих справ!

II. Повідомлення теми уроку, мотивація навчальної діяльності.

1. *Слово вчителя.* Сьогодні у нас урок розвитку комунікативних умінь і навичок. На таких уроках ми з вами навчаємося ...

— Хто продовжить мою думку? (*Відповідь учнів.*)

На уроці допоможу вам навчитися переказувати текст-розповідь з елементами опису А. Волкова «Перший подих осені», словами передавати красу природи, її розмаїття кольорової гама; розвинемо комунікативні навички та уміння, спостережливість, вміння висловлювати свої почуття через почуте художнє слово; виховаємо любов до природи, дружні взаємовідносини між однокласниками.

(*Учні записують тему уроку в зошити.*)

2. Хвилинка-читайлінка.

— Прочитайте і поясніть прислів'я.

1. З осінньої дороги не витягнеш ноги.

2. В осінній час сім погод у нас: сіє, віє, туманіє, шумить, мете, гуде і зверху іде.

3. Ходить осінь по краю та виганяє пташок з гаю.

4. Восени і горобець багатий.

3. Евристична бесіда.

— Про яку пору року розповідається в прислів'ях?

— Яка зараз пора року?

— Пригадайте ознаки осені.

— Доведіть, що надворі осінь.

4. Логопедична хвилинка (вправа на формування правильної вимови).

Правильно вимовити всі слова у вірші.

Осінь така мила
Осінь така мила,
осінь така славна.

Осінь матусі їсти несе:
борщик у горщику,
кашка у жменці,
скибка у пазусі,
грушки у фартушку.

Осінь така мила,
осінь така славна.

П. Тичина

III. Підготовка до сприймання нового матеріалу.

1. Бесіда.

Проминуло літо. Настала пора, яку часто звуть чудовою, замріяною, золотою...

— Підкажіть мені, будь ласка, як же називають цю пору року?

Так, це — осінь. Вона особливо м’яка, ніжна, гарна, як мелодія. Слухаєш, спостерігаєш природу в перші осінні дні й відчуваєш усю її урочисту красу. Ми вирушаємо з вами у світ прекрасного, у світ природи. А допоможе нам у цьому мистецтво: музика, живопис, поезія.

— Ви вже знаєте, що музика розповідає про природу, передає наші почуття, настрої. Хто створює музику? (Композитор.) Нас оточує різноманітний світ природи. Красу форм і кольорів відтворює живопис. Хто пише картини? (Художник.) Про все це можна розповісти також і художніми засобами — поезією.

2. Звучить аудіозапис А. Вівальді «Осінь» («Пори року»).

— Які картини природи викликала музика А. Вівальді у вашій уяві?

— Які почуття пробудила у вас мелодія?

3. Розгляд картини Ісаака Левітана «Золота осінь».

Запитання:

— Яка пора року зображена на картині?

— Які кольори використав художник І. Левітан?

— Чим відрізняються рослини?

— Який настрій викликає у вас картина І. Левітана «Золота осінь»?

4. Виразне читання вчителем вірша В. Бондаренко «Осінь».

Осінь

Тітонька Осінь
Золотокоса
Пензлик взяла,
Фарби взяла.
Золотокоса

Тітонька Осінь
В світ малювати
Пішла.
Геть пурпурові
Схили Дніпрові,

Кленів ряди,
Парки й сади,
Храми і вежі
В дивній пожежі
До голубої
Води.
Вітер голосить, вихором носить

Листя вгорі
В пізній порі.
Золотокоса
Тітонька Осінь
Пензлики миє
В Дніпрі.

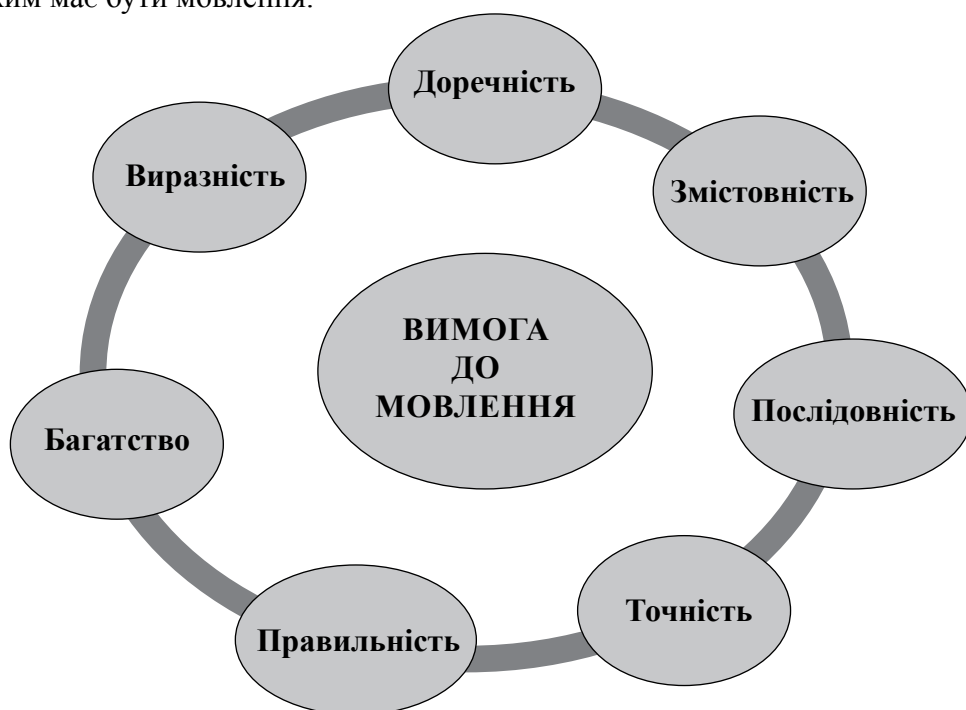
В. Бондаренко

- Про яку тітоньку ідеться в поезії В. Бондаренко?
- Які прикметники використано в тексті?
- Ми послухали і подивились, як художники, композитори, поети передають барви осені, а тепер прийшла і наша черга попрацювати.

IV. Робота над усним текстом-розповіддю з елементами опису.

1. Бесіда за запитаннями.

- Пригадайте, що називають текстом? *(Це зв'язна розповідь.)*
- Назвіть основні ознаки тексту? *(Заголовок, тема, основна думка, послідовність речень у тексті, послідовність слів у реченні.)*
- Де може бути виражена тема тексту? *(У тексті завжди про щось або про когось розповідається. Це його тема. Часто тема висловлювання виражена в його назві, у заголовку.)*
- Розрізняють тексти чотирьох типів. Які ви знаєте типи мовлення? *(Розповідь, опис, роздум, оцінка предмета або явища.)*
- Користуючись опорною схемою «Вимоги до мовлення», розкажіть, яким має бути мовлення.

2. Читання вчителем тексту-розповіді з елементами опису А. Волкова «Перший подих осені».

Перший місяць осені за календарем — вересень. Тихі, задумливі вересневі дні ще теплі, наче літні. Та подих осені вже відчутний у вечірній і нічний прохолоді. День народжується в осінньому серпанку, але поступово туман зникає, розсіюється, зникає. Піднімається сонечко й обігриває землю.

Нерідко початок вересня дивує своїм теплом, яскравістю. Здається, літо повернулося. Сонце ще довго сяє на ясному небосхилі, та воно вже не таке гаряче, як влітку, а ніжно-ласкаве, лагідне. Проте зменшення світла і зміна кольорів у природі вказують на осінь.

На газонах квітнуть яскраві, різнокольорові айстри й жоржини, червоні канни, милують око оксамитові чорнобривці. Та як тільки набіжить хмаринка, спохмурніє сонечко, одразу стає видно, як змінюються барви навколо: золотяться березові гаї, на бульварах і в парках устеляються першим жовтим листом доріжки.

Словникова мозаїка.

Прохолода — легкий холод, свіжість у повітрі; прохолодне місце, затінок.
Небосхил — частина неба під однією лінією горизонту, обрій.

3. Хвилинка-питайлика.

- Якими словами називає письменник вересневі дні?
- Чи відрізняється осіннє сонечко від літнього? А повітря?
- Які квіти найбільше милують око восени?
- Які осінні квіти вам подобаються? Чому?

4. Повторне читання вчителем тексту. Складання плану.

Орієнтовний план

- 1. Подих осені.
- 2. Вересень дивує своїм теплом.
- 3. Зміна осінніх барв.
- 5. Колективний переказ учнями тексту за складеним планом (учитель допомагає учням з низьким рівнем інтелектуального розвитку).

V. Підсумок уроку.

1. Гра «Знайди порівняння».

- Осінь, як ... (дівчина у золотому віночку, щедра бабуся...)
- Сонечко, як ... (матусина ніжна рука...)
- Туман, немов ... (серпанок, молоко...)
- Листя, як ... (золото, метелики, ...)
- Квіти, як ... (намисто...)

2. Гра «Намалюй осінню квітку».

Намалювати олівцями квітку, яка найбільше милує око восени.

3. Рефлексія.

- Що вам на уроці найбільше сподобалося, запам'яталося? Чим саме?
- Яким кольором можна відобразити ваш настрій? Чому?
- Оцінювання навчальних досягнень.

V. Домашнє завдання.

— Пофантазуйте вдома, щоб продовжити опис осіннього дня. А може, комусь вдасться створити розповідь з елементами опису — осінню казку.

ДІЄСЛОВО: ЗАГАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ, СИНТАКСИЧНА РОЛЬ

Мета: поглибити знання учнів про дієслово як самостійну частину мови, навчити практично за запитаннями визначати дієслова в усному і писемному мовленні, розуміти і пояснювати синтаксичну роль дієслова; корегувати розпізнавання дієслова за граматичними ознаками, формувати комунікативні функції мовлення; виховувати любов до рідного слова, пошану до усної народної творчості.

Тип уроку. Урок поглиблення вивченого матеріалу.

Обладнання: таблиця «Частини мови», виставка книг (українські народні казки), поурочна картка «Щоденник настрою».

Методичний коментар: казкові герої (учні старших класів).

Епіграф: Любов до Батьківщини неможлива
без любові до рідного слова.

В. Сухомлинський

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. З'ясування емоційної готовності до уроку.

Учні пишуть один одному побажання на окремих аркушах паперу.

2. Вправа на артикуляцію.

«Голочка».

Рот відкрити. Язик висунути далеко вперед, напружити його, зробити його вузьким. Утримувати його в такому положенні 15 с.

II. Повідомлення теми, мети уроку.

Учитель. На уроці поглибимо знання про дієслово як самостійну частину мови, навчимося практично за запитаннями визначати дієслова в усному і писемному мовленні, розуміти і пояснювати синтаксичну роль дієслова; формуватимемо комунікативні функції мовлення; виховуватимемо любов до рідного слова, пошану до усної народної творчості.

III. Поглиблення та засвоєння навчального матеріалу.

(Чути стукіт у двері. Заходить учень, переодягнений у частину мови — дієслово.)

1. Гра «У нас гості».

Учитель. Діти, до нас завітав гість. Хто ж ти будеш такий?

Дієслово (учень). Добрий день, любі мої! Я — «Дієслово», прийшов до вас на урок, бо кажуть, що тут зібрались дуже хороші та здібні діти. Отож перевірю, чи правда це!

Учитель. То ж запрошуємо тебе. Присідай за парту.

(Дієслово-учень сідає за парту.)

Учитель. — Діти, пригадайте, які частини мови ми з вами вже вивчили? *(Іменник, прикметник.)*

— У молодших класах, ви вивчали частину мови «Дієслово». Що ви пам'ятаєте про цю частину мови? *(Відповідь учнів.)*

— Так, вірно. Діти, запишіть кілька слів, що означають дію предмета, поставте до них питання. (Учні виконують завдання.)

2. Коментар учителя.

Дієсловом називається самостійна частина мови, що означає дію або стан предмета і відповідає на питання *що робить? що роблять? що робив? що робили? що зробить? що зроблять?* Наприклад: читає, читають, читав, читали, прочитає, прочитають.

У реченнях дієслова найчастіше виконують роль присудків: *У одного царя **росла** золота груша.*

Дієслово (учень). Дієслово — слово діє.
Ходить, робить, носить, сіє.
Слово плаче і радіє,
Усміхається і мріє.
Дієслово — слово діє:
Вірить, любить і жаліє,
Не злословить, не лукавить,
Серця ближнього не раниць.
Дієслово — слово діє:
Народилось і зоріє,
Розвивається і квітне,
Слово любе, слово рідне!

Д. Лужецька

3. Гра «Ланцюжок».

Ланцюжок гравців звивисто рухається під речитатив, яким є правило, що вивчається.

4. Колективна робота.

Дієслово (учень). Ось я підготував вам перше завдання.

Послухайте уважно казку. Пригадайте, як вона називається. Назвіть слова, що означають дію предмета. Поставте до них питання.

(Учні виконують завдання, учитель допомагає дітям зі зниженим рівнем розвитку пізнавальних можливостей.)

Журавель сватає чаплю

Українська народна казка

Жили собі на болоті журавель та чапля. Скучно було журавлю самому жити, пішов він до чаплі посватати її. А вона:

— В тебе одіж котка, ноги дуже довгі, іди геть, довгошій!

І журавель пішов до свого дому. Тоді чапля надумалася:

— Скучно мені самій. Ось піду я та посватаюся з журавлем.

І приходить до нього:

— Візьми мене, журавлику, за жінку!

А він відповідає:

— Іди геть. Було вчора погоджуватися!

Пішла чапля з плачем додому, а журавель схаменувся:

— Шкода, що не взяв чаплю за жінку.

І приходить, вклоняється:

— Чапле, піди все ж таки за мене заміж!

А чапля йому:

— Було мене тоді брати, як я сваталася!

І так вони до нинішнього дня ходять.

Дієслово (учень). Молодці! Добре справилися із завданням. Але наступне завдання ви не виконаєте!

Учитель. Дієслово, не радій даремно. Показуй, які завдання ми маємо виконати.

5. Робота біля дошки.

Записати речення. Підкреслити головні члени речення, до дієслів поставити питання. Відгадати, з якої казки подані речення.

1. Були собі дід і баба. 2. Та й назвали того синка Телесиком. 3. Їздить Телесик по річці, ловить рибку та годує діда й бабу. 4. Човник поплив далі. 5. А змія його мерщій ухопила з човна та й понесла до своєї хати. 6. От змія приходить з гостями. 7. Коли летить табун гусей. 8. А вона знову виймає пиріжки. 9. От вони нагодували його і напоїли.

6. Робота в групах.

а) Завдання для групи дітей із вищим рівнем розвитку пізнавальних можливостей.

Записати назви 5-6 улюблених казкових героїв. Скласти і записати речення, уживаючи дієслова. Усно поставити до них питання.

б) Завдання для групи дітей із нижчим рівнем розвитку пізнавальних можливостей.

Від поданих слів утворити дієслова. Записати пари слів.

Зразок: весело — веселити, перемога — перемагати.

Зима, червоний, світлий, смішно, лікар, чарівний, захід, гострий, змагання, привітний, рівний, радісний, грім, любов.

7. Робота в парах.

Прочитати подані слова. Поставити до них питання. Указати, що вони означають. Виписати дієслова.

Мріяти, мрія, мрійливий; учитися, учитель, учений; стояти, стійкість, стійкий, чарівний, чарівник, чарувати; схід, східний, сходити; світло, світити, світлий; фарба, фарбований, фарбувати; робити, робочий, робота.

8. Гра-змагання «Ромашка».

На звороті кожної пелюстки ромашки записано слово, взятє з українських народних казок.

Завдання: за три хвилини учасник гри, вибравши пелюстку, повинен записати якнайбільше дієслів до іменника. Виграє той, хто написав найбільше.

Котигорошко, Лисичка-сестричка, Вовчик-братчик, Кирило-Кожум'яка, Пан Коцький, веретенце, булава, коза, сани, гуси.

IV. Підсумок уроку.

1. Рефлексія.

«Незакінчене речення».

— Тепер я знаю, що дієслово — це ...

— Дієслово відповідає на питання ...

— У реченні дієслова найчастіше виконують роль ...

— Найцікавішим на уроці було ...

2. Заповнення картки «Щоденник настрою» в кінці уроку.

V. Домашнє завдання.

— Опрацювати теоретичний матеріал.

— З улюблених українських народних казок виписати 4-5 речень, уживаючи дієслова. Поставити до них питання.

НЕОЗНАЧЕНА ФОРМА ДІЄСЛОВА

Додатковий матеріал
до уроку

Мета: закріпити знання учнів про дієслово, ознайомити з неозначеною формою дієслова, навчити знаходити у тексті і наводити приклади дієслів неозначеної форми, ефективно використовувати допомогу вчителя; скорегувати вміння використовувати форми дієслів у мовленні; розвивати аналітико-синтетичне сприймання на основі визначення й узагальнення головних ознак дієслова; формувати культуру усного і писемного мовлення з опорою на дієслівну лексику.

Тип уроку. Урок формування нових знань.

Обладнання: роздавальні картки.

Епіграф: У душі виношуємо слово,
Лагідне й безжальне, ніби криця.
Мово рідна, мово колискова,
Совісті народної дзвіниця!

В. Земляний

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація та корекція опорних знань.

1. Гра «Квач».

Гравець переслідує іншого, щоб зробити крок, потрібно дати відповідь на запитання учнів.

Орієнтовні питання:

- Яка частина мови називається дієсловом?
- Що означає дієслово?
- На які питання відповідає дієслово?
- Яким членом речення може бути дієслово?

2. Робота біля дошки.

Записати речення. Підкреслити дієслова, усно поставити до них питання.

1. Юрко радісно зітхнув і глянув на море (*О. Донченко*). 2. Бембі стояв перед кущем ліщини і своєю молодю короною терся об його гілля (*Ф. Зальтен*). 3. Шипшина важко віддає плоди (*Л. Костенко*). 4. Астрономи виміряли відстань до зірок, визначили розміри планет (*І. Жук*).

3. Перевірка виконання домашнього завдання.

4. Оцінювання виконання домашнього завдання.

III. Повідомлення теми, мети уроку.

Учитель. Сьогодні на уроці закріпимо знання про дієслово, ознайомимося з неозначеною формою дієслова, навчимося знаходити у тексті і наводити приклади дієслів неозначеної форми, ефективно використовувати допомогу вчителя; розвиватимемо аналітико-синтетичне сприймання на основі визначення й узагальнення головних ознак дієслова; формуватимемо культуру усного і писемного мовлення з опорою на дієслівну лексику.

Учні записують тему уроку в зошити.

IV. Формування та закріплення нових знань, умінь і навиків.

1. Спостереження над мовним матеріалом на основі тексту (*робота з роздавальними картками*).

Прочитати текст. Дібрати заголовок. Аргументувати свій вибір. Поставити питання до виділених слів. Пояснити, що вони означають. Указати, чи вказують вони на час, число, особу.

Як **поприходять** усі з роботи, **упораються** по господі, та **повечеряють**, любо тоді **посидіти** якусь частину проти місяця на причілку, **поговорити** про те, чим день видався цікавий. А то й під гарний настрій — **поспівати**.

Пісню в родині Бубликів **люблять** однаково, що малі, що великі. І перший заспівувач у них — дідусь. Бува, **сидить** він нищечком на краю лави, бо взагалі натурою мовчкватий, слухає, усміхаючись у вуса, про що інші **гомонять**. А коли розмова дійде кінця і **попримовкають** усі, дідусь кашляне спроквола і впівголоса, ніби дослухаючись до самого себе, заведе:

Місяць на небі, зіроньки **сяють**,

Тихо по морю човен пливе...

А. Григорук

2. Коментар учителя.

Неозначена форма — це початкова форма дієслова. Вона відповідає на питання *що робити? що зробити?* Наприклад: співати, заспівати, малювати, намалювати. Дієслова в неозначеній формі називають дію, але не вказують на час, особу, число.

Неозначена форма має суфікс *-ти* або *-ть*.

3. Завдання-пошук «на дружбу» (3 хвилини).

(«На дружбу» означає, що це результат роботи учнів (в усіх зошитах все повинно бути однаковим, крім почерку. Вчитель коректує хід виконання завдання, надає допомогу.)

Прочитати слова. Знайти дієслова в неозначеній формі, записати їх, поставити питання.

Спів, співають, співаючий, співав.

Малювати, малюнок, намальований, малює.

Хованка, ховати, ховає, захований.

Читанка, читаючий, прочитав, читати.

Дружба, дружити, дружній, дружив.

Мир, миритися, мирний, миритись.

Гуртує, гурт, гуртуватися, гуртуються.

4. Слово вчителя.

— Діти, ви звернули увагу, що в деяких словах неозначеної форми дієслова після суфікса *-ти, -ть* може стояти *-ся, -сь*. Наприклад: робиться, сердитись.

-ся, -сь

Закон письма і вимови вивчай:

Написано *-ться*,

А ти [ц'а] вимовляй:

Хто рано прокидається,

Зарядкою займається,

Роботи не боїться,

Той з двійками не знається,

від трійок відцурається

І завжди добре вчиться.

Закон письма і вимови вивчай:
Написано –шся, а ти [с’а] вимовляй:

Раненько прокидаєшся,
Зарядкою займаєшся,
Водою обливаєшся,
Швиденько одягаєшся,
В дорозі не спиняєшся.
Так, друже мій, ніколи
Не спізнишся до школи.

Д. Білоус

5. Логопедична хвилинка.

Прочитати скоромовку, дотримуючись правильної вимови слів.

Сорока сороченят
Сорочки строчила,
Сорочки строчила,
Вишиванки шила.

Все чорним та білим,
Все білим та чорним
Сорочки строчила,
Стрекотати вчила.

Завдання: виписати зі скоромовки дієслова і утворити від них неозначену форму. Записати пари дієслів.

6. Творча самостійна робота.

Група №1.

Від поданих дієслів утворити й записати неозначену форму. Дієслова в неозначеній формі розібрати за будовою.

Зрозумів, заспівала, вишивала, думав, пішов, коловся, дивилося, писав, читав, копав, цікавився.

Група №2.

Від поданих іменників утворити дієслова в неозначеній формі. Записати їх, поставити до них питання.

Книга, мрія, мовчання, мир, учень, пам’ять, життя, коса.

7. Словниковий диктант.

Записати слова під диктовку. Перевірити написане, виправити помилки.

Методичний коментар. Окремо проводиться списування слів з учнями, у яких особливо важкі розлади мовлення й письма.

Майструвати, застелити, милуватися, нанизувати, усміхатись, гукати, сплести, вчаться, взуватися, стругати, живеться, берегти, любити, говорити, світить, б’ється, косять, служить, вилікувати, вкритися, сіяти, ростить, садить, будується.

8. Квазіконтрольна робота.

(Це робота не на контроль, а на самоконтроль. Учні виконують завдання з карточок.)

Прочитати прислів’я. Виписати тільки ті речення, в яких є дієслова в неозначеній формі. Підкреслити дієслова на -ся (-сь).

1. Хто полю годить, тому й жито родить. 2. Усе тєє пригодиться, що на полі корениться. 3. Що маєш зробити, то зроби сьогодні. 4. Кому місяць

світить, тому і зорі всміхаються. 5. Нема тієї драбини, щоб до неба дістала.
6. Було, та з водою сплило. 7. Все минеться, одна правда останеться.
8. Знайти друга легко, важко — вберегти. 9. Гостре словечко коле сердечко
(*Народна мудрість*).

9. Наслідування звукової культури мови.

Спочатку вчитель висловлює стверджувальне прохання ласкавою інтонацією, а потім наказ-заперечення строгою інтонацією. Діти імітують всі дії без предмета, а потім з предметом.

— Без предмета:

стрибай — не стрибай
іди — не ходи
закрий очі — не закривай очей
відкрий рот — не відкривай рота
співай — не співай.

— З предметом:

візьми книгу — не бери книгу
підними ручку — не піднімай ручку
запиши літеру — не записуй літери.

V. Контрольно-оцінювальний етап.

1. Самоконтроль.

Учні отримують відповіді квазіконтрольної роботи, перевіряють, оцінюють себе.

2. Рефлексія роботи на уроці.

- Що вам найбільше сподобалось на уроці?
- Що не сподобалося на уроці?
- Що ви візьмете для себе з цього заняття?

VI. Домашнє завдання.

- Опрацювати теоретичний матеріал.
- Скласти і записати невеличку розповідь з власного досвіду на тему: «Мій вихідний день», уживаючи дієслова в неозначеній формі.

ЗАЙМЕННИК ЯК ЧАСТИНА МОВИДодатковий матеріал
до уроку

Мета: дати поняття про займенники, їх роль у мовленні, навчити правильно вживати займенники для зв'язку речень у тексті; формувати вміння диференціювати в усному і писемному мовленні займенники та іменники; корегувати усвідомлення значення займенника; розвивати особистісні якості: волі, настирливості, любові до праці.

Тип уроку. Урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: роздавальні картки, квіточка, ілюстрації.

Епіграф: Навчаючись, дізнаєшся, як мало ти знаєш.

*Народна мудрість***Хід уроку****I. Організаційний момент.**

1. Створення позитивного настрою (побажання учнями одне одному успіхів на уроці).

2. Вправа на артикуляцію.

«Годинничок».

Висунути вузький язик. Тягнутися язиком поперемінно то до правого, то до лівого вуха. Рухати язиком з кутика рота в другий кутик у повільному темпі. Виконати 15–20 разів.

II. Повідомлення теми, мети уроку.

Учитель. Шановні пані та панове,
Сьогодні тема в нас нова:
Займенник — це частина мови,
Яка об'єднує слова,
Що ні особи, ні предмета
Ні рис прикметних будь-яких,
Ні якості не називають,
А тільки вказують на них.

Л. Лужецька

На уроці ми поповнимо знання про займенники, їх роль у мовленні, навчимося правильно вживати займенники для зв'язку речень у тексті; формуватимемо вміння диференціювати в усному і писемному мовленні займенники та іменники; розвиватимемо особистісні якості: волі, настирливості, любові до праці.

Учні записують тему уроку в зошити.

III. Сприймання і засвоєння нових знань.

1. «Синтез думок».

Прочитайте і порівняйте пари речень. Які з виділених слів називають предмети, а які тільки вказують на них? Випишіть в один стовпчик слова, що означають назви предметів, а в другий — слова, що вказують на них.

1. Маленька білочка народилась наприкінці літа. Вона тоді була зовсім гола і сліпа (О. Іваненко). 2. Хліб — найцінніший продукт. Він увібрав радість землі, тепло сонця і чистоту неба, пісню жайворонка, благородство

..... праці трударя (*Із журналу*). 3. Був собі дід та баба. Було в них голе телятко
..... (*Нар. творчість*).

..... **2. Пояснення вчителя.**

..... **Займенником** називається частина мови, яка вказує на предмет, ознаку,
..... кількість, але не називає їх. Займенники, подібно до іменників, прикметників
..... і числівників відповідають на питання *хто? що? який? чий? скільки?*
..... Наприклад: я, ти, ви, свій, ніщо, котрий, твій, нічий, стільки, ніскільки.

..... **3. Пошукове завдання.**

..... Прочитати текст. Знайти і виписати слова, які тільки вказують на
..... предмет. Поставити до них питання. На що вони вказують? Замість яких
..... слів ужиті?

..... ***Горнятка-двійнятка***

..... — Звідки ви взялися,
..... Горнятка-двійнятка?
..... — З гончарного круга
..... Зійшлися ми спочатку.
..... А потім нам пензель
..... Боки розписав
..... І жар у печі
..... Своїм духом обдав.
..... — А хто вас, горнятка,
..... Із глини ліпив?
..... — Дівчатка-близнятка.
..... Вони із сім'ї гончарів.

..... **4. «Відгадай загадку».**

..... *Завдання:* записати вжиті у тексті займенники. Поставити до них питання.
..... Вказати, на що вони вказують.

..... Глина в кого ожива?
..... Творить з неї хто дива?
..... В кого посуд ніби жар?
..... Ну, звичайно ж, це ... (*гончар*).

..... **5. Творче завдання.**

..... Учитель показує ілюстрацію із зображенням горняток-двійняток.

..... *Запитання:*

..... — Що ви можете розказати про ці глиняні вироби?

..... *Завдання:*

..... — Колективно скласти розповідь на тему: «У гончаря руки золоті», вжи-
..... ваючи займенники.

..... **6. «Фесрверк».**

..... (*Учитель підкидає вгору папірці з варіантами самотійної роботи. Хто*
..... *який варіант піймав, той і виконує.*)

..... ***Варіант №1.***

..... Списати. Вставити замість крапок потрібні займенники. Пояснити, чому
..... вжили саме ці займенники.

.... святкую, ... пишеш, ... писала, ... читав, ... співаєте, ... малюють,
.... переможемо, ... змагаємось, ... сміюсь, ... кричав, ... танцювали, ...
..... пошила, ... допоможете, ... прочитає.

Варіант №2.

Прочитати і списати речення, підкреслити займенники, поставити до них питання.

1. Хто перший сіє, той перший збирає. 2. В своїй хаті — своя правда, і сила, і воля. 3. Він такий, що у ложці води втопить. 4. Не будь зарозумілим — і друзі від тебе не відвернуться. 5. Будемо гостити: то у вас, то в тебе. 6. Я йому слово, а він мені десять! 7. Якби криком брать, так кого б ми до рук не прибрали!

7. Гра «Утвори слово».

Замість крапок поставити відповідні займенники. Утворені слова записати.

...рій, ...мофій, ... кола, ...рина, ...ок, сім'...

Довідка: він, ти, ви, я, ми, я.

IV. Підсумок уроку.

1. Гра «Квіточка».

На пелюстках квітки — запитання з теми.

— Яка частина мови називається займенником? Навести приклади.

— На які питання відповідають займенники?

— До поданих дієслів дібрати займенники: йду, співають, підсунув, заграло, захворіла, врятували, слухаємо.

— До поданих займенників поставити питання: ми, котрий, стільки, свій, цей, вони, ніхто.

— Скласти речення із займенниками: я (ти, він, ми, ви, вони).

2. Рефлексія.

— Чого ви навчилися на уроці?

— Яким кольором можна відобразити ваш настрій?

3. Оцінювання навчальних досягнень.

V. Домашнє завдання.

— Опрацювати теоретичний матеріал.

— Виписати 4-5 речень з літературної читанки, вживаючи займенники.